

Андреев Сергей Александрович

д. держ. упр.

andreyev.doc@gmail.com

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПУБЛІЧНИХ УПРАВЛІНЦІВ З ПИТАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Наведений у чинній Стратегії національної безпеки України 2020 р. перелік актуальних поточних і прогнозованих загроз національній безпеці (далі – НБ) та національним інтересам України [4] є переконливим доказом необхідності підвищення вимог керівництва нашої країни до професійної підготовки державно-управлінських кадрів з питань НБ.

У період 2000-2015 рр. у системі професійного навчання державних службовців фактично було сформовано унікальну інституційну підсистему підготовки магістрів зі спеціальності “Державне управління у сфері національної безпеки”, на чолі якої перебувала кафедра НБ Національної академії державного управління при Президентові України (далі – НАДУ), а іншими складовими елементами виступали аналогічні їй за профілем та назвою кафедри, сформовані у складі регіональних інститутів НАДУ.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 29.04.2015 № 266 професійна підготовка державно-управлінських кадрів за спеціальністю “Державне управління у сфері національної безпеки” в Україні була припинена у зв’язку зі скасуванням у повному складі галузі знань 1501 Державне управління [2]. Відповідне управлінське рішення Уряду, на нашу думку, порушило всю попередню логіку історії становлення концептуальних, ідеологічних та інституційних засад цієї підготовки у незалежній Україні, створивши передумови для певного вакууму – безсистемності та фрагментарності формування безпекових компетенцій у майбутніх управлінських кадрів державного сектору.

За даними ЄДЕБО станом на 10.10.2021 в нашій державі 112 закладів вищої освіти різної форми власності пропонують магістерські програми зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування (далі – ПУА) [1]. Серед цього масиву програм немає жодної освітньої (освітньо-професійної або освітньо-наукової) програми (далі – ОПП), у назві якої б використовувався термін “національна безпека”. Разом з тим, серед конкурсних пропозицій 2021 р. варто відзначити небюджетні ОПП “Публічне управління та

адміністрування у сфері цивільної безпеки” Національного університету цивільного захисту України, а також ОПП “Управління у сфері цивільного захисту” Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту [1].

Стандарт вищої освіти за спеціальністю 281 ПУА галузі знань 28 ПУА для другого (магістерського) рівня вищої освіти, затверджений наказом МОН від 04.08.2020 № 1001, містить 10 спеціальних (фахових, предметних) компетентностей випускника, зокрема “здатність здійснювати професійну діяльність з урахуванням потреб забезпечення національної безпеки України”, а також 12 результатів навчання, серед яких є такий: “знати основні засади національної безпеки та уміти попереджати й нейтралізувати виклики і загрози національним інтересам України в межах своєї професійної компетенції” [3].

Відтак, заклади вищої освіти при затвердженні та впровадженні у навчальний процес освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти зі спеціальності 281 ПУА для магістерського рівня зобов’язані забезпечувати формування відповідної компетентності та результату навчання.

Автором було проведено¹ вибірковий аналіз магістерських ОПП 2020-2021 рр. зі спеціальності 281 ПУА 17 закладів вищої освіти щодо наявності освітніх компонент (навчальних дисциплін), спрямованих на формування у здобувачів освіти безпекових компетентностей (передусім, компетенцій у сфері НБ України). Використовувалась інформація, наведена на веб-сайтах цих закладів у мережі Інтернет, де розміщені відповідні програми (або їхні профілі) чи навчальні плани. Брались до уваги дисципліни, в назві яких використовуються терміни “безпека”, “національна безпека”, а також інші терміни, семантично близькі до безпекової сфери: “війна”, “загроза”, “захист”, “криза”, “оборона”, “ризик” тощо. Результати відповідного аналізу такі:

1. Лише 3 із 17 досліджених ОПП містять серед обов’язкових компонент навчальні дисципліни, присвячені безпосередньо тематиці НБ. Інші ж дисципліни, в назві яких використовуються терміни “безпека”, “захист”, скоріше за все лише частково можуть розкривати окремі питання НБ України. Тобто, переважна більшість досліджених освітніх програм за спеціальністю ПУА не включає обов’язкових компонент з питань НБ, хоча ми цілком припускаємо, що інші дисципліни (як, наприклад, “Стратегічне управління”, “Антикризове управління”) можуть включати окремі модулі або теми з цих питань.

2. Питома вага компонент з основ НБ у категорії вибіркових навчальних

¹ методом випадкової вибірки

дисциплін є ще меншою, ніж в обов'язкових, оскільки освітні програми тільки 2 закладів вищої освіти із загальної кількості проаналізованих нами 17 ОПП містять згадані компоненти.

Чинний Перелік галузей знань і спеціальностей, за яким здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затверджений постановою КМУ від 29.04.2015 № 266, містить, серед інших, спеціальність 256 Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності), яка входить до складу галузі знань 25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону. Цей Перелік містить примітку про те, що такий вид (види) діяльності затверджується відповідним державним органом, який забезпечує виконання завдань у сфері НБ, за погодженням з МОН [2].

Однак на сьогодні не затверджено ні стандарти вищої освіти зі спеціальності 256 Національна безпека, ні перелік окремих сфер забезпечення і видів діяльності у сфері НБ, що не сприяє широкому поширенню освітніх програм магістерського та інших рівнів з цієї спеціальності. Так, за даними ЄДЕБО станом на 10.10.2021 в Україні лише 3 заклади вищої освіти пропонують вступникам програми освітнього рівня “магістр” за спеціальністю 256 Національна безпека: Державний університет “Житомирська політехніка”, Національна академія Служби безпеки України, Національний університет “Острозька академія”. При цьому всі наведені пропозиції є небюджетними [1].

Ураховуючи викладене вважаємо, що в Україні існує нагальна потреба розробки та впровадження у навчальний процес магістерських освітніх програм “Державне управління у сфері національної безпеки” зі спеціальності 281 ПУА.

Одноименна магістерська програма, крім компетентностей, визначених освітнім стандартом, може включати додаткові спеціальні (фахові, предметні) компетентності здобувачів вищої освіти щодо здатності:

- обґрунтовано визначати стратегічні цілі та пріоритети діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб у сфері НБ України;

- самостійно надавати кваліфіковану оцінку нормативно-правовим актам та іншим державно-управлінським рішенням на предмет забезпечення безпеки особи, суспільства та держави;

- застосовувати інноваційні технології та інструменти публічного управління та адміністрування для вирішення завдань НБ на загальнодержавному, регіональному, місцевому рівнях;

- готувати обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін та/або доповнень до чинних законодавчих актів, а також до державних, регіональних

та місцевих цільових програм соціально-економічного розвитку, в частині належного урахування безпекових аспектів;

- опрацьовувати проекти управлінських рішень з питань НБ та реалізовувати комплекс заходів щодо їхнього ефективного впровадження, компетентно оцінюючи існуючі безпекові виклики та загрози;

- забезпечувати кваліфікований експертно-аналітичний супровід діяльності різних суб'єктів державного управління, в частині належного виконання їхніх завдань, функцій та повноважень у сфері НБ;

- самостійно формулювати аргументовані пропозиції щодо вдосконалення структури, функцій, повноважень, меж відповідальності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів забезпечення НБ.

Безперечно, зазначена освітня програма має містити результати навчання, аналогічні відповідним фаховим компетентностям здобувачів вищої освіти.

Можемо запропонувати перелік таких обов'язкових освітніх компонент магістерської ОПП зі спеціальності 281 ПУА “Державне управління у сфері національної безпеки”, який може бути взятий за основу зацікавленим закладом вищої освіти при розробці відповідної освітньої програми:

- теоретичні засади державного управління та національної безпеки;
- стратегічне управління державою в умовах глобальних безпекових викликів;

- правове регулювання міжнародної та національної безпеки;
- інституціональний розвиток державного управління у сфері національної безпеки України;

- інструменти та технології модернізації державного управління у сфері національної безпеки;

- експертно-аналітичний супровід управлінської діяльності у сфері національної безпеки;

- засади демократичного цивільного контролю над сектором безпеки;

- переддипломна практика;

- кваліфікаційна робота;

- єдиний державний кваліфікаційний іспит.

Проведене дослідження дозволяє дійти таких висновків:

1. Безпекова компетентність здобувачів вищої освіти зі спеціальності 281 ПУА є важливою складовою їхньої фахової підготовки.

2. Включення закладами вищої освіти у магістерські освітні програми із вказаної спеціальності обов'язкових компонент (навчальних дисциплін) з питань НБ, державного управління у цій сфері, має фрагментарний характер. Аналогічна ситуація спостерігається й щодо вибірових дисциплін з безпекової тематики.

3. У змісті магістерських програм підготовки публічних управлінців, пропонуванних нині в Україні багатьма освітніми закладами, розвивається безпекова компонента, яка була досить стійкою та непорушною складовою професійної підготовки управлінських кадрів за спеціальностями галузі знань 1501 Державне управління в системі НАДУ.

4. Відсутність бюджетних магістерських програм з питань державного управління у сфері НБ за спеціальністю 281 ПУА, магістерських програм зі спеціальності 256 Національна безпека, свідчать про брак системного підходу до вирішення проблем професійного навчання управлінських кадрів для сфери НБ.

5. В Україні існує необхідність розробки та впровадження у навчальний процес магістерських програм “Державне управління у сфері національної безпеки” зі спеціальності 281 ПУА, фінансування таких програм за рахунок коштів державного бюджету, а, згодом, і відновлення галузі знань “Державне управління”, яка б включала, в тому числі, спеціальність “Державне управління у сфері національної безпеки”.

Список використаних джерел:

1. Єдина державна електронна база з питань освіти / Конкурсні пропозиції. URL

https://vstup.edbo.gov.ua/offers/?qualification=2&education_base=620&speciality=281 (Дата звернення: 10.10.2021).

2. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF> (Дата звернення: 10.10.2021).

3. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 281 “Публічне управління та адміністрування” галузі знань 28 “Публічне управління та адміністрування” для другого (магістерського) рівня вищої освіти : затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 04 серпн. 2020 р. № 1001. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/20>

20/08/05/281publichne-upravlinnya-ta-administruvannya-magistr.pdf (Дата звернення: 10.10.2021).

4. Стратегія національної безпеки України: затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020> (Дата звернення: 10.10.2021).